

SDÜ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ULUSLAR ARASI BEKTAŞİLİK VE
ALEVİLİK SEMPOZYUMU I

BİLDİRİLER VE MÜZAKERELER

THE 1ST INTERNATIONAL SYMPOSIUM on

BEKTASHISM and ALEVISM

28-30 EYLÜL/SEPTEMBER 2005

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	143394
Tas. No:	297.62 ULU.B

ISPARTA

SDÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI NO: 20
BİLİMSEL TOPLANTILAR SERİSİ: 7

Yayına Hazırlayan
Sempozyum Düzenleme Kurulu

Çözümleme

Sadettin Özdemir- Yusuf Açikel- Ramazan Uçar- Nevin Karabela- Haluk Songür- Nuri Tuğlu
Aynur Erginekin- M.Sadık Akdemir- Nejdet Durak- Sevim Özdemir- Adem Efe-
Ali Bulut- H.Tevfik Marulcu-Kamile Ünlüsoy-Hülya Altunya-
Ünal Yerlikaya- Mustafa İlboğa- B.Bengü Tortuk- Kevser Çelik- Hatice Mesci

İngilizce ve Arnavutça Çeviri

İ.Hakkı Göksoy-Adnan Koşum-Bilal Gökır-Bilal Sambur-İ.Latif Hacinebioğlu- Kamile Ünlüsoy-
Rudina Diko-Adnan Matkaya

Haritalar

Kadir Temurçin

Kapak

Nejdet Durak

ISBN 975-7929-87-5

Birinci Baskı

Kasım 2005 İSPARTA

Yazılann sorumluluğu yazarlarına aittir; kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir

İsteme Adresi: SDÜ İlahiyat Fakültesi İSPARTA

Tel: 0 246 211 38 81 Faks: 0 246 237 10 58

Baskı: Fakülte Kitabevi Baskı Merkezi

Fakülte Kitabevi Yayın Dağıtım Pazarlama Ltd.Şti.

Kutlubey Mah.1004 Sokak Nu:15 / B İSPARTA

Tel: 0 246 233 03 74&75 Faks: 0 246 233 03 76

e - mail : fakultekitavebi@yahoo.com.tr

BEKTÂŞİLİĞE GÖRE İNSAN VE MÜRŞİD ANLAYIŞI

Dursun Gümüšoğlu

A- Bektâşiliğin İnanç Kaynakları:

Bektâşilik inancının dayanağının merkezinde Kur'an'ı Kerim, Hazreti Muhammed ve ayetlerin bânîni yorumlarını peygamberin bizzat paylaştığı Hazreti Ali vardır. Bektâşiler Hazreti Muhammed'in son peygamber olduğuna, Hazreti Ali'nin ise Şâh-ı Merdân, yani evliyâların ilk halkası olduğuna inanır. Nübüvvet devri Hazreti Muhammed ile bitmiş, velâyet devri ise Hazreti Ali ile başlamıştır. Velisi olmayan bir zaman dilimini düşünemez. Hz. Muhammed akli, Hz. Ali ise aşkı sembolize eder. Kâinat ise, aşk ve akıl üzerine kurulmuştur. Allah'ın zâtu olmasaydı, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'de de bir şey görünemezdi. Zahirde nebi olan bâtında velidir. Nebiler kendilerini bildirmekle, veliler ise gizlemekle yükümlüdür. Bu nedenle tasavvufta bir söz vardır "*âşik söylemezse ölür, ârif söylerse ölür*".

Sekahüm sırımı söyleme sakın
Sakla kulum beni saklayayım seni
Gevher-i zâtımı açmagil sakın
Sakla kulum beni saklayayım seni¹

Aklın önemi Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde anlatılmaktadır. Şuurlu varlık insan olduğu için sevap ve günah kavramı da, insana hitaben söylenmiştir. İnsanın, aklını hayrı murad ederek kullanması onun kurtuluşuna vesile olacaktır.

Bektâşiliğin Kur'an ı Kerim'i en son ve diğer kutsal kitapları da, içinde toplamış kitap, İslâm'ı da, en son din olduğuna inancı tamdır. Ayetler Allah'ın kelâmıdır, Allah ise tüm yaratılmışların yaratandır. Sebebini bilsek de, bilmemek de yaratılmış olan her şeyde mutlaka bir hikmet vardır. Allahın yarattığı her varlığın mutlak bir işlevi vardır, her şeyi mazhanna göre değerlendirir, bu nedenle gübre böceğinden bal üretmesini, arıdan da gübreye konmasını beklemeyiz. Katili yaratan da aynı Allah'tır, mazlumunu yaratan da, aynı Allah'tır. Bektâşiliğin amentüsü "Hayrihi ve şerrihi değil aksine "*hayrihi ve adâletihi min Allah-ı teâla*" dır. Şer Allah'tan gelmez, ancak beşerî zaafılardan ortaya çıkar. Allah insan şuurlu varlık olarak yaratmıştır, iyi ile kötüyü, sevap ile günahı tercihi kişiye bağlıdır. Şer Allah'tan gelmez, şerrin Allah'tan geldiğini ileri sürmek büyük hatadır. Bektâşi katilden yana değil, mazlumdan yana olmayı daima tercih eder.

İnsanlar da anlayışları itibarıyla farklılıklar arz ederler. Kur'an ı Kerim sadece âvâm denilen en alt idrak seviyesinde olana hitap etmez; Allah'ın seçkin kullarının ancak zevk edebileceği tasavvufi konuları içeren tefekkürle idrak edilebilecek ayetleri de vardır. Yüce Allah ilâhî sırlarının üstlerini Kur'an ı Kerim'de kısmen örtmüştür; bu nedenle "*Biz ayetlerimizi anlayışlı insanlar için geniş tuttuk*"² demektir. Yine bir başka ayette "*Onun ayetlerinin bir kısmı muhkemdir ki, onların kitabının anasıdır. Diğer ayetlerse müteşabbihtir*"³ denilmektedir.

İmam Câfer-i Sâdik ise tevhid ile ilgili olarak şu sözleri söylemektedir:

Ey Cendeboğlu! Senden kesilene dolaş. Sana vermeyene ver. Sana kötülük edene iyilik et. Seni sevene selâm ver. Seninle düşmanlığa girişene ihsan et. Sana

* Araştırmacı-Yazar, İstanbul/TÜRKİYE
1 Genç Abdal, "Bektâşiliğin İç Yüzü" s. 288
2 Enam Suresi 98. ayet
3 Al-i İmran Suresi 7 ayet

zulmedenî affet. Güneşî görmemişin? Kötü kişileri de ışıklandırıyor, iyi kişileri de.
Yağmura bakmazmısın temiz kişilere de yağıyor, suçu kişilere de⁴

demektedir. Niyâzi Mısri ise;

Cevizin yeşil kabını yemekle tat bulunmaz
Zâhir ile ey fakih Kur'ân'ı arzölarsın⁵

Rumûz-ı enbiyây-ı vâkif-ı esrâr olandan sor
Enelhak sırrını candan geçüp berdar olandan sor

Yürü var eh-i tecridî alâik ehline sorma
Anı cân ü cihânî terk edüp deyyar olandan sor⁶

Şeriatin sözleri hakikatsiz bilinmez
Hakikatın sözleri tarikatsiz bulunmaz

Savm ü salât ü zekât günah kibrin mahveder
Darb-ı zikir olmasa gönül pası silinmez⁷

Bu ayetlerin ve kibâr-ı kelâmın ışığında bakılınca Kur'ân ayetleri kâinat var olduğu müddetçe geçerliliğini muhafaza edecektir. Böyle olabilmesi için zamanın şartlarına göre yorum getirilmesi gerekir, aksi halde yanlış anlaşılır, yanlış anlama ise inançlardan uzaklaşmayı toplumsal çürümeleri beraberinde getirir.

Bektâşilikte iki türlü anlatım yolu vardır; birincisi katlı anlatım, ikincisi saklı anlatımdır. Katlı anlatım, sözler aynı olmasına rağmen, anlamları kişilerin idrak seviyesine göre değişen anlatımlardır.

Üzüm nedir fehm edemez
Kafa erik olmayınca
Potada aşk eritilmez
Ciğer körük olmayınca⁸

Yukardaki dörtlükle üzüm kelimesi anlatılmak istenen meyve değildir, mürşidin Hak sohbetidir. Erikten kast edilen⁹ ise, kişinin anlayış zevkinin yücelmesidir. Saklı anlatım ise; bedensel hareketlerle karşındaki insanı düşündürmesi, anlamlarının ne olduğunu tefekkür etmeye çalışması içindir, yoksa aykırı davranışlar sergilemek için değildir. Örnek vermek gerekirse; mürşid önünde bir canın peymançede dururken, kollarını çapraz bağlaması, sağ ayak başparmağının sol ayak üzerine konularak mühürlemesi, başın ise öne hafifçe eğilmesinde anlatılmak istenen şey; Hakk'ın kudreti ve azameti karşısında elinin kolunun bağlı olduğunu, tasarrufun yalnız Allah'a ait olduğunu anlatmaya çalışır. Anne karnındaki çocukta peymançede durur gibi durur.

B- Bektâşiliğe Göre İnsan:

Bektâşi tasavvufunda "feyz-i akdes" ve "fezyi mukaddes" denilen iki kavram vardır. Feyz-i akdes güneş sisitemi, gezegenler, dünya, atmosfer, hava su, madenler, bitkiler, hayvanlar âlemidir. Feyz-i Mukaddes ise, "insan-ı Kâmil'dir". Başka bir deyişle bütün madde âlemi insan-ı kâmil için yaratılmıştır. Mevlâna Divân-ı Kebir'de "İnsan olmasaydı kâinat yarım arpa dahi etmezdi" demektedir. Bu nedenle Allah meleklerin bile âdeme secde etmesini istemiştir. İnsan kâinatın özetidir. Yaratılmışların en mükemmelidir¹⁰. Allah bir hadis-i kudsisinde "Yere göğe

⁴ "İmam Cafer-i Sadık Buyruğu" f. 5 sayfa 59 1959

⁵ İstanbul Maarif Kitaphanesi, "Niyâzi Divanı" s.123

⁶ İstanbul Maarif Kitaphanesi, "Niyâzi Divanı" s. 139

⁷ İstanbul Maarif Kitaphanesi, "Niyazi Divanı" s. 190

⁸ Turgut Koca (Halife Baba), "Pir, Nefes, Üstad" s.35

⁹ Bir başka anlamı ise; Ceviz: şeraiti, Üzüm: Tarkati ifade eder.

¹⁰ Tîn Suresi 1,2,3,4,5 ayetleri "İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emin beldeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra aşağılarını en aşağısına indirdik"

siğmayıp kulumun gönlüne siğdim” diyerek yüceltiği, “her şeyi affederim kul hakkı ile karşıma gelinmesini affetmem” dediği varlıktır insan. Kişi eğer ruhen yücelmeği tercih ederse, kâmil insan olma yönünde yola çıkmış olacaktır. Aksini tercih ederse en aşağı seviyede kalacaktır. Tasavvuf ehli olanlar madde âlemini ağaca, insanı ise meyveye benzetmiş, nihâyi amacın insan olduğunu anlatmışlardır.

Bir ağaçtır bu âlem
Meyvesi olmuş âdem
Meyvedir maksud olan
Sanma ki ağaç ola

Bu sözlerin meâli
Kişi kendin bilmektir
Kendi kendin bilene
Hakikat miraç ola

Hak dediğin özündür
Özündeki sözündür
Gaybî özün bilene
Rubûbiyet tac ola¹¹

Nitekim Mısri Niyâzi bakın ne söylemiş:

Secde eyle âdeme tâ kim Hakk'a kul olasın
Eden âdemden ibâ, Hakk'tan dahî oldu cüdâ¹²

Şüphesiz ki ibadet şekli olmayan hiçbir din yoktur. Bektâşîlik hiç kimsenin ibadet tarzına ve şekline müdahale etmez, ama ibadetini kendi yorumladığı şekilde yapar. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'de “Nereye dönerseniz dönün Allah'ın yüzü o taraftadır” denilmektedir. Bütün yönler Allah'adır. Kesret âlemi ondan zuhura gelmiştir. Allah şüphesiz ki içimizdeki bilendir¹³. Her din, mezhep veya tarikat kendi anlayışına göre ibadetini yapar. Aynı inanca sahip olan topluluklar, ibadetlerinde kargaşayı önlemek için ezelden beri devam eden şekilleri uygularlar. Bu uygulamalar belirsizlikleri ortadan kaldırmak içindir, yoksa Allah kesinlikle bu şeklin dışındaki ibadeti reddeder demek, Allah'a karşı yanlışlık ve saygısızlık olur¹⁴. Bu konularla ilgili olarak evliyâullah bakın neler söylemiş Hacı Bektâş Velî:

Ey derviş bil ki, oruç üç derecedir. Birincisi halk(avam) derecesi, ikincisi seçkinlerin(havas) derecesi ve üçüncüsü ise seçkinlerin seçkinleri derecesidir. Birinci derece orucu, kamı ve cinsel organları orucu bozan şeylerden korumaktır. İkinci derece orucu, gözü namahreme bakmaktan, kulağı uygun olmayan sözleri duymaktan ve dili konuşmaktan korumaktır. Üçüncü derece orucu ise peygamberlere ve evliyâlara mahsustur ki, bunlar gönlü haktan gayri şeyden korurlar. Nitekim Hazret-i Ali dünya bir gündür ve orada bizim için oruç vardır”. Demek ki, onun bütün ömrü oruç tutmakla geçmiştir¹⁵.

Namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibâdetlerin sonu yoktur. Salâtın sonu ilâhi olgunluk; zekâtın sonu gönlü Hakk'ın sevgisine yer vermektir. Orucun sonu Hak'da zenginleşerek yaratılış unsurlarından uzak durmaktır. Bu nedenle Yüce Allah kutsal kelâmlarından birinde şöyle buyuruyor: “Oruç benim içindir ve ben onu mükâfâtlandırdım”¹⁶

¹¹ Sunullah Gaybi, “Melâmilik ve Melâmiler” Abdülbaki Gölpınarlı s.121

¹² İstanbul Maarif Kitaphanesi, “Niyâzi Divanı” s. 35

¹³ Enfal Suresi 17. ayet “İnananları kendisinden güzel bir imtihanla denemek için yaptı bunu Allah işitendir, bilendir”

¹⁴ Âl-i İmrân Suresi 191 “Akli ve gönlü işletenler o kişilerdir ki ayakta, otururken, yan yatarken hep Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin düşünürler. Sen bunu boşuna yaratmadın ey rabbimiz”.

¹⁵ Makalat-ı Gaybiyye s.41

¹⁶ Makalat-ı Gaybiyye s.42 Ankara Gazi Üniversitesi Hacı Bektâş Araştırma Merkezi

Nitekim peygamberlerin sultanı "Müminin kalbi Allah'ın arşıdır". Zahidin yetmiş yıllık ibâdeti arifin bir saatlik tefekkürüne eşittir¹⁷.

Demek ki, beş vakit namaz, insanın yavaş yavaş alışması, sürekli kılması içindir. Onlar "Salât edip salâtlarında devamlı olanlar"¹⁸

Hz. Mevlâna şöyle der,

Namazın ruhu namazdan efdâldir (daha değerli). İmân namazdan efdâldir. Zira namaz beş vakitte ve halbuki iman dâimâ farzdır; ve namaz edâdan(kulindiktan) sonra sâkit(değersiz, geçmiş) olur ve te'hirine ruhsat(ertelenmesine izin) vardır. İmân hiçbir özür ile sâkit olmaz ve te'hirine ruhsat yoktur. Namazsız imân fâide verir; ve münafıkların namazı gibi İmânsız namaz fayda vermez. Ve namaz her bir dinde bir türüdür; ve İmân hiçbir dinde tebeddül etmez (değişmez).¹⁹

Yüce Allah ibâdet ve hizmeti, kullan yavaş yavaş Allah'a tapan kimseler olsunlar ve kendilerine tapmaktan kurtulsunlar diye emir buyurdu. Tıpkı annenin ilk önce yemekleri parmağının ucuyla tattırdığı, giderek yemeğe alıştırdıktan sonra kesildiği bir bebek gibi süt emen bir bebek gibi. Aynı şekilde dünya ve onun zevkleri de anne sütü; ibâdet, marifet, hikmet de yemek gibidir. Demek ki beş vakit namaz insanın yavaş yavaş alışması ve namazı sürekli kılması içindir. Onlar "salât edip salâtlarında devamlı olanlar" topluluğuna katılırlar. Oturup kalkmaları ve yaşamları bu sofradan olanlar, Allah ile vardırlar, hiçbir zaman ölmezler. Bu sofradan nasibini almayanlar ise daimi namazın zevkini alamazlar²⁰.

"Arş u ferş (gökyüzü ve yeryüzü) arasında çok nesnelere vardır. İllâ âdemden ulusu yoktur".

Âriflerin taatı(Allah'a itaat) tefekkürdür, hem dünya ve ahireti terkdir.

Kur'an-ı Kerim Ahzab suresi 41-42. ayetinde "Ey inanalar! Allah'ı çok anın, O'nu sabah akşam tespih ediniz" denilmektedir. Zikrin çokluğundan maksat gönülden zikirdir, çünkü dil zikri daimi olmaz.

C- Bektâşîliğe Göre Mürşîdin Önemi:

Hz. Muhammed bir hadisinde "Her şey bir şeydir, cahil hiçbir şeydir" diyerek bilginin önemini ifâde eder. İnsanı hayvandan ayıran en önemli özellik ise; şuurlu varlık olmasıdır. İnsanın mükemmelliğe ulaşması tefekkürü, ilmini derinleştirilmesi bunu ahlâkına indirgemesi ile mümkündür²¹. Bektâşîlik kâmil insan yetiştirmeye çalışır, kâmil insan olmak ise, ancak bir mürşîd nezaretinde olur. Mânevî mertebelerin aşılması bu konunun yetkin kişisinin rehberliğinde mümkündür. Ruhen yücelmek isteyen ancak bu tecrübeyi daha önce yaşayan bir üstad eğitiminden geçmek suretiyle başarabilir. Kur'an-ı Kerim'de "Ey iman edenler! Allah karşısında takvaya sarılın ve ona varmak için vesileler arayın, vesileyi kullanın"²² "Kendi yüzünü görmek için bile bir aynaya muhtaç olan insan, iç yüzünü görmek için gönlü Hak'la cıalanmış bir rehberine nasıl muhtaç olmaz". Bir hadiste ise, "Mü'min, mü'minin aynasıdır" denilmektedir. İnsanın mürşîd aynasında keşf edeceği yine kendisidir. Mürşîd sadece vesiledir. Vesilenin tahakkuku ise, ancak Allah'ın inâyeti ile mümkündür, çünkü bütün varlığın ilk çıkış yeri Allah'ın zatından başka bir yer değildir. Niyaz bir başka deyişle önünde eğilmek mürşîd de tecelli eden Hakk'adır, yoksa bir fâni olan kalba değildir. Kur'an'ı Kerimi elimize aldığımız zaman öpüp anlımıza koyarız. Bu niyâz oradaki kağıda değil o kağıdın içinde yazılı olan Allah kelâmıdır. O kağıtlar topluluğunda herhangi, tarih, coğrafya veya ansiklopedik bilgilerle dolu olan bir kitap olsa ona asla niyâz etmeyiz.

¹⁷ Makalat-ı Gaybiyye s.48

¹⁸ "Meraic Suresi 21. ayet

¹⁹ Ahmed Avni Konuk, "Fihî Mâ Fih" Mevlânâ Celâeddîn Rûmî, İz Yayıncılık s.32

²⁰ Makalat-ı Gaybiyye s 53

²¹ Cum'a Suresi 5. Ayet "Tevrat'la yükümlü tutulupta onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir."

²² Maide Suresi 35. ayet

Savm-ı salât ü hac sanma biter zâ'id için
İnsân-ı kâmil olmağa lâzım olan irfân imiş

Kande gelir yolun senin ya kande varır menzilin
Nerden gelüp gittiğin anlamayan hayvan imiş

Mürşid gerektir bildire Hakk'ı sana Hakk'el yakın
Mürşidi olmayanların bildikleri gümân imiş

Her mürşide dil verme kim yolunu sarpa uğradır
Mürşidi kâmil olanın gayet yolu âsân imiş²³

Ey derviş bil ki, Allah'ın velisi kendi zamanın Nuh'udur. Onun yardımı, Allah'ın kullarını tufân belâsından koruyan gemidir²⁴.

Bektâşîlik'te inanışla ilgili bir sorunla karşılaşması halinde ilk müracaat edilecek yer, Kur'ân-ı Kerim'dir. Daha sonra sırası ile Hazreti Muhammed'in hadisleri ve uygulamaları, Hz. Ali'nin, on iki imamın, Hacı Bektâş Veli'nin, Balım Sultan'ın, Pir Sultan'ın ve geçmişte yaşamış Bektâşi Babalarının, kendi mürşidinin söyledikleri gelir. Fakat zincirin son halkası şahsın kendisi olduğu için nihâyî karar kendisine aittir. Bu anlamda özgürdür. Birisi için "nasip almış mı sorusunu, hürriyetini kazanmış mı?" sorusu ile sorarlar. En büyük mesuliyet de burada başlar, çünkü Hacı Bektâş Veli "Kan yap kanun yapma" demiştir. Bu söz hiçbir yenilik yapma anlamında değildir, ancak insanın zaâflarından dolayı yanlışlık yapması muhtemel olduğu içindir. Kaygusuz Abdâl bakın ne söylemiş;

Evliyâdan gelen kelâm
Okunan Kur'ân değil mi?
Gerçek evliyânın sözü
Sureyi Rahman değil mi?

Bir kimseye Bektâşi denilmesi için, mutlaka bir Bektâşi babasından nasip almış olması gerekir. Bu kural vazgeçilmez, değiştirilemez bir kuraldır. Nasip almayı Fetih Suresinin 10. ayetine istinaden yapar²⁵. Bektâşîlik İslâm dininin son ve en tekâmül etmiş din olduğuna olan inancı tamdır. Daha sonra din gelmeyecektir, ancak yorumlar her zamana göre aslından yani ruhundan uzaklaşmamak kaydı ile farklılıklar arz edebilir. Bektâşîliğe göre bu İslâm'ın yücelmesi için son derece önemlidir. Eğer yeni yorumlar getirilmezse bazı kuralları zamanın gerisinde kalabilir, günümüz insanına cevap vermeyebilir, bu durum ise inanan insanların inançlarında yıpranmayı beraberinde getirir.

Bektâşi dervişlerine Babalık icâzeti verilmesi için yapılan törende verilen telkinlerden bir kısmı şu şekildedir. "Görünmeyi görünmeyenle, bilinmeyi bilinmeyenle anlatmayacaksın. Daha iyi olur diye kendinden bir şey uydurmayacaksın, İslâm'ın yücelmesi için uğraşacaksın, zahiri makamlarda ve suret davasında olmayacak, sofran açık olacak, bütün insanlara Allah'ın kutu olarak bakacaksın" denilir.

Bektâşîlikte *en önemli makam dervişliktir*. Derviş kelime anlamı fakir demektir. Fakat tasavvuftaki karşılığı Allah'tan başkasına ihtiyacı olmayan, gönlünde Hakk'ın zikrinden başka şeye yer vermeyen insan anlamındadır. Yolun aslı dervişliktir. Babalık, halifebabalık, dedebabalık gibi kurumlar dervişliğin hizmet aşamalarından başka bir şey değildir. Eğer bir babada dervişlik yoksa affedilmez eksiklikler, yoldan uzaklaştırılması için bile yeterli bir nedendir.

²³ İstanbul Maarif Kitaphanesi, "Niyazi Divanı"s. 169

²⁴ Makalat-ı Gaybiyye s.30

²⁵ Fetih sûresi 10. âyet "O, seninle el tutuşup sözleşenler var ya, onlar gerçekte Allah ile beyatleşiyorlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Kim ahdi bozar, döneklilik ederse kendi aleyhine döneklilik etmiş olur. Ve kim Allah'a verdiği sözde vefalı davranırsa Allah ona büyük bir ödül verecektir".

Hacı Bektâş Veli dervîşliği şöyle tarif etmektedir: "Yüce Allah'ın sıfatlarında bâki kalabilmek için kendi sıfatlarından arınmalı, kendi kişiliğinde(zat) ve bütün görüntülerinde Allah'ın görüntülerini gözlemleyebilmek için benlik ağacını kökünden sökmelidir"²⁶.

Bir Bektâşi babasına yaptığı hizmetlerden dolayı övgü için bir şey söylemek gerekirse "*Babanın kendisi dervîş*" denilir. Çünkü dervîşlik, sabrın, hoşgörünün, şefkatın, dünyevi ihtiraslardan uzaklaşmanın, benlikten sıyrılmanın, bütün mahlukatı koruyucu olmanın, kendini her an Allah'ın huzurunda hissetmenin, bütün davranışlarında dengeli olmanın sembolüdür. Bakın Yunus Emre dervîşlik için ne söylemiş;

Dinin imanın varısa
Hor görmegil dervîşleri
Cümle âlem müştak²⁷ durur
Hor görmegil dervîşleri

Ay u Güneş müştak durur
Dervîşlerin sohbetine
Ferîştehler tesbih okur
Zikir ede dervîşleri

Tersalar tövbeye gelir
Taht ısları zebun olur
Dağlar taşlar secde kılar
Göriceğiz dervîşleri

Dervîş oku irak atar
Hiy demeden cana utar
Gafil olmayan yeter tutar
Hor görmegil dervîşleri

Oı Fâhri âlem Mustafa
Sıdkı bütün aşka feda
İster isen ondan vefa
İncitmegil dervîşleri

Yer gök eder hırka hakkı
Himmatleri olsun baki
Çün Pâdişâh oldu saki
Esrüdüser dervîşleri

Gökten inen dört kitabı
Günde bin kez okusan
Vallah didar göremezsın
Sevmez isen dervîşleri.²⁸

Dervîş bağrı baş gerek
Gözü dolu yaş gerek
Koyundan yavaş gerek
Sen dervîş olamazsın

Döğene elsiz gerek
Söğene dilsiz gerek
Dervîş gönülsüz gerek
Sen dervîş olamazsın²⁹

²⁶ Makalat-ı Gaybiyye s.2

²⁷ Tersalar: Hristiyanlar, Müştak: çok istekli, Ferîştehler: Melekler, Zebun: aciz güçsüz, Esrüdüser: sarhoş eder

²⁸ Sabahattin Eyüboğlu "Yunus Emre"s. 138

Dervişlik olaydı taç ile hırka
Biz de alırdık otuza kırka

Derviş olan kişinin sözleri ümran olur
Sâlik-i Hak olanın râhına bürhân olur
Sanma Niyâzî özün derviş oluptur senin
Derviş olan kişiler şöylece sultan olur³⁰

Hacı Bektâş Veli Velâyetnamede "Molla Hünkâr bir dede sultan istemiş, eğer derviş mallûb edeydi biz kendimiz gitmek lâzım gelir"³¹ diyerek, dervişliği en yüce mertebeye çıkarmaktadır. Yine dervişlik ile ilgili olarak eserlerinde şu sözler bulunmaktadır.

"Bil ki, dervişlik ezeli bir saadet ve ebedî bir devlettir. Her kim sır sahibi olursa Yüce Allah on sekiz bin âlemi kendisine sunar ve on sekiz bin âlem onun emrinde olur."³²

Hoca Ahmet Yesevî hazretleri bir gün hazreti Hünkâr Hacı Bektâş Veli'ye buyurdu ki;

Eğer daima cennette olmasını istersen herkesle dost ol ve kimseye karşı gönlünde kin tutma. Ve buyurdu ki, Hakiki derviş odur ki, kimsenin rencinden kırılmaz. Ve civanmerd odur ki, kırılmağa müstahak olanı da kırmaz.³³

Âlimlere fikir lâzımdır, dervişlere zikir. Zira ki, fikirsiz âlim serabdır (şaşkınlık), zikirsiz derviş harabdır. Fikirsiz âlim kanatsız kuştur, zikirsiz derviş yapraksız ağaçtır. Fikirsiz âlim Nuhsuz gemidir, zikirsiz derviş ruhsuz kalptir. Fikirsiz âlim Tur'suz Musa'dır ve zikirsiz derviş nursesiz kandildir. Âlimlere ilim gerek, dervişlere velâyet.³⁴ Derviş Allah'ın adını anmayı dilinden düşürmemeli ve gönlünde Allah'ın adını anmaktan başka şeye yer vermemelidir. Çünkü gönül Allah'ın görüldüğü ve baktığı yerdir. Oraya O'ndan başkası için yol yoktur.³⁵ "Derviş olan kimesne hiç yaratılmışa ezâ idici ve müzî olmak (zarar verici) gerekmez".

Bektâşiler evliyâların sözlerinin Hak sözü olduğuna inanır. Çünkü Allah dostuna ilhâm yine yüce Allah'tandır, Allah'ın konuşan dili, gören gözüdür. Hazreti Ali'ye de "Kur'ân'î Nâtik"³⁶ denilmesinin bir nedeni de budur. Mânâ erî olan evliyâların dünyevi ihtiras, mevki peşinde olmaları imkânsızdır. Eğer koşuyorsa gerçek mürşid değildir. Çünkü Nübüvvet devri bittiği için hem zahir, hem de bâtın padişahı olunamaz. Mevki makam peşinde koşuyorsa batınında bir şey yok demektir.

Kâmil bir mürşid dengeli yaşamak zorundadır.

Âdem dedikleri el ayak ile baş değil
Âdem Manaya derler suret ile kaş değil

Hevâyî heveste mecâzi aşkta
Bu dünya gözüme Leylâ göründü
Tânkat pirine ikrâr vereli
Erenler cümleden âfâ göründü.

Bektâşi sofrasında gülbanklar çekildikten sonra tuz alınarak yemeye başlanır. Tuz ise sodyum ve klordan oluşmaktadır, yani iki zehir dengeli şekilde birleşmesi halinde, bir şifayı oluşturmaktadır. Tasavvufî bir yorum getirmek gerekirse

Fena ender fena ol ki
Bais-i vuslat olasin³⁷

²⁹ Sabahattin Eyüboğlu "Yunus Emre"s.214

³⁰ İstanbul Maarif Kitaphanesi, "Niyâzî Divanı"s. 149

³¹ Abdülbâki Gölpınarlı, "Velâyetnâme"İnkılap Kitapevi s. 91

³² Makalât-ı Gaybiyye s.49

³³ "Kitabü'l Fevaid", Dize Konca Matabaası yıl 1959 s.10

³⁴ Makalât-ı Gaybiyye s.8 Ankara Gazi Üniversitesi Hacı Bektâş Araştırma Merkezi

³⁵ Makalât-ı Gaybiyye s.7

³⁶ "Nehcü'l Belâga"Karacaahmet Yayınları s.7

³⁷ Niyâzî Mısri

Dünyanın geçici nimetlerinin kölesi olma ki, Hak ile Hak olası mesajını vermektedir. Ancak dünyada yaşadığımızı göre burada yapılması gerekenlerde yapılmak zorundadır. Toplumdan soyutlanmadan, toplumdan aykırılıştan, kesrette vahdeti bulmak sanattır Bektâşilik. Kerâmetlerin peşinde koşmaz, kerâmet denilen şey Allah'ın kuluna lütfudur, başka bir deyişle Allah'ın kulunda tasarruf etmesidir, kişinin kutsal sırdır. Sir olanın da, herkese duyurulması, müşidın kendi değerini düşürmesi anlamındadır. Çünkü dostun lütfunu ortaya saçmak suçtur. Bazı insanlar imân etmek için mucizeler beklerler. Sadece kerâmetle imân baki olmayabilir. Bu nedenle Bektâşî ilmi kerâmetin peşinde koşar, kevnî kerâmeti hayatının merkezine koymaz. Doç. Dr. Bedri Noyan Dede baba ise "*Erbabının, darda kalmadıkça, lüzumsuz yere kerâmet isrâfı, erkeğin hayız görmesine benzer*"³⁸.

Hacı Bektâş Velî şöyle der:

Bir mürit, bir şey yer ve uyur veya başka şey yapar da şeyh kendisine "Sen şunu yedin, böyle uyudun" derse onun kerâmetinin ne yararı olur? Çünkü mürit bunları zaten bilmektedir, şeyhin bu söyledikleri onun bilmediği bir şey değildir. Ancak müridin bilmediği gaibe ait sırlarla onu bilgilendirirse çok büyük faydası olur. O halde şeyhten böyle büyük bir kerâmet gören bir kimse daha değersiz olan bir kerâmete ilgi göstermez"³⁹.

Kerâmetim var diyen
Halka salûsluk satan
Nefsin Müslüman etsin
Var ise kerâmeti"⁴⁰

Boz yılanı tuttu çivi yuttu erler
Pirimiz cansız duvarı yürüttü derler
Kerâmet olsa da böyle hünerler
İnsanlığa yarar bir iş değildir"⁴¹

Her kim ki, izharı kerâmet eder o; müddei'dir. Ve her kim ki, istemeyerek kendisinden kerâmet zuhur ederse o; vefidir.⁴²

Gülbanklerinde bile "*zahirimiz mamur, batınımız pür nur olâ*" denilmektedir. İbn-i Vakt olmak ona göre doğrudur, Ebu'l Vakt olmak doğru değildir, çünkü İbn-i Vakt olan daima teslim-i nzadadır. Gece gündüz Hakk'ı tefekkürle zamanını geçirir. Her geleni Hak'tan geldiğine inanır, zamanın gereği ne ise onu yapar zuhurata tabidir. İleriye yönelik plan peşinde değildir. "Hak murad edince her işi âsân eder, halk eder esbabını lâhzada ihsan eder" düşüncesi içinde hareket eder. Hacı Bektâş Velî eserinde "Ârif Allah'a bakar, zahit ise kendi amelîne. Zahit: "Ben bilgeyim" der. Ama ârif kendini unutup: "Görelim Mevlâ neyler" der. O kendini unutmüş, hatta benliği kalmamış, Tann'da yok olmuştur. Ârif rabbi için, zahit ise kendisi için çıkarır"⁴³.

Hârabât ehliyiz bugün biz İbn-i Vakt olduk
Yetiştik vahdet-i sırfa kamu envar ile dolduk
Tecelli eyledi didar, ne mazi var ne istikbal
Fenâfillah olup hakkın cemâl-i pâkini bulduk

Gece Gündüz niyazım var Hüdâ'dan gafilim sanma
Gönül Kâbe imâmım Hak salât-ı daim uyduk

³⁸ "Aşk Risalesi" Yeni Aydın Matbaası- Aydın 1959 s. 129

³⁹ Makalat-ı Gaybiyye s.55

⁴⁰ "Yunus Emre" Sabahattin Eyüboğlu s.145

⁴¹ Feylesof Rıza Tevfik, "Serab-ı Ömrüm"

⁴² "Kitabü'l Fevaid", Dize Konca Matabaası yıl 1959 s.11

⁴³ Makalat-ı Gaybiyye s.3

Harabat ehlinin Şahı bizi davet edip geldik
Çekip gülbenğini Kâzım Ali'nin sofrasın kurduk⁴⁴

* * *
İbn-i Vaktım ben Ebu'l Vakt olmazam
Abd-i mahzım ben tasarruf bilmezem⁴⁵

Dünya hayatı bir kibritin yanıp sönmüşü kadar kısadır, tatile giden bir insanın, evine ve işinin başına dönmesi gibi kaçınılmazdır. Halbuki ruhsal hayat sonsuz ve sınırsızdır. Hacı Bektâş Veli'nin "Makalât'ta söylediği gibi "Üç eyü dostum var biri evde kalır, biri yolda kalır, biri benimle gelir. Evde kalan ailemdir, yolda kalan arkadaşlarımdır, benimle gelen iyiliklerimdir". İnsanın esas sermayesi olan ruhunun yüceldiği en son noktadır. Haşr ve neşr bu seviyeye göredir. Fiziki ölüm bilindiği gibi kaçınılmazdır, onun zaman ve zeminini tayin etmek şüphesiz ki, insana ait değildir, ancak ihtiyari ölüm denen "Ölmeden önce ölmek"⁴⁶ Allah'ın izni dahilinde kulun dilemesi ile mümkündür⁴⁷. Bu da Bektâşîliğe göre nasip almak Allah adına Allah'ın tecellîgâhı olduğuna tereddütsüz inandığı, bir kâmil mürşide bağlanmakla mümkündür. Böylelikle dünya da iken, dünya nimetlerini terk etmiş olur. Ahirette ise hesabını veremeyeceği ve ah keşke dünyaya tekrar dönsek de⁴⁸ bu günahları işlemesek demek gereğini hissetmemek için bütün hayatını oruçlu, her anını Allah'ın huzurunda hissederek sâfât-ı daimde olmağa çalışır. İnsan gönlünü Allah'ın evi olarak kabul eder, insana yapılan her hizmeti o insanın yaratıcı olan Allah'a saygısından dolayıdır. İnsan gönlünü kırmak ise Allah'ın binasını yıkmakla eş tutar, kul hakkı ile Allah'ın huzuruna çıkmak istemez. Eli işte akli daima Hakk'ın güzelliklerini tefekkürdedir. İlâhi sırlara vakıf olmaya çalışır, teslim-i rzadadır, dava peşinde değil, mânâ peşindedir. Kendisi gibi düşünmeyi küçük görmez, aksine onu da Hakk'ın bir mazhan olduğunu düşünür. Siyasetten uzak durur, yalnızca ülkesinin milli birlik bütünlüğünün tehdit altına girme ihtimalinde müdahaleci olmayı düşünebilir. Yeniçeri Ocağının Hacı Bektâş tarafından kurulması nedeni ile Türk Silahlı Kuvvetlerini, pir emaneti olarak kabul eder. Bütün gülbanklerinde ordusunun muzaffer olması, devletünün bekası için hayır dua eder. Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlıdır. Yüce Atatürk'ü Allah'ın bu millet için göndermiş olduğu bir lütuf olarak kabul eder.

Bektâşîliğe göre Hz. Peygambere ulaşmak için iki zincir vardır; birincisi "seyyid-i saâdat" diğeri bir ifâde ile "bel evlâdî" denilen soy zinciri, ikincisi ise el almak suretiyle günümüze ulaşan nur zinciridir. Peygamber neslinden olmaya saygılı davranır. Nasıplı olmayana ise muhabbet sofrasına alır, meydan evine yani mürşid ve ihvanla birlikte halka namazı kılınan mekâna almaz.

Aşağıdaki ayetler ise, Bektâşîliğe göre ıkrar vermenin zaruretini anlatan ayetlerin bir kısmıdır. Nasip almak, ıkrar vermek, yani ahitleşmek demektir.

Tevbe Suresinin 7. ayet "Tanrı ahde vefa edenleri sever".

Maide Sûresi 1. âyet " Ey iman edenler! Akitlerin ve ahidlerin icaplarını yerine getirin."

Ra'd Sûresi 19. 20. âyetleri "Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kişi kör bir ile aynıdır? Sadece akli ve gönlü işleyenler düşünüp ibret alır. İşte bunlardır, Allah'a verdikleri söze sadık kalanlar ve antlaşmayı bozmayanlar".

Nahl Sûresi 91. âyet "Antlaşma yaptığınızda, Allah'a verdiğiniz söze vefa gösterin. Bağlayıp pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın. Çünkü kendinize Allah'ı kefil yapmış durumdasınız. Allah yaptıklarınızı bilir."

İsra sûresi 34. âyet "Ahdinize vefalı olun çünkü verilen söz sorumluluk gerektirir".

⁴⁴ "Hüseyn Kâzım Koca Baba Divanı" İstanbul Maarif Kitaphanesi yıl 1959 s.22 (Balıkesirde Başçeşme Mezarlığında medfun)

⁴⁵ İstanbul Maarif Kitaphanesi, "Niyâzi Divanı" s. 116

⁴⁶ Hadis-i Şerif "Mutu kalbe ente mutu"

⁴⁷ Yunus Suresi 100. ayet " Tanrı izin vermedikçe, hiç bir ferdin iman etmesi mümkün değildir"

⁴⁸ Mü'minün Suresi 99-100. ayet "Nihayet onlardan birine ölüm gelip çatıncında: "Rabbim! Der, beni geri gönder Tâ ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş yapayım."

Ahzab sûresi 7. âyet "Biz peygamberlerden misaklarını almıştık. Senden de misak aldık. Nuh'tan İbrahim'den, Musa'dan, İsa'dan, bunların hepsinden kuvvetli sözleşmeyle misak aldık".
Maide sûresi 14. âyet "Biz Hıristiyanlarız" diyenlerden de misaklarını almıştık. Onlar da öğütlenmek üzere çağırıldıkları şeyden nasiplenmeyi unuttular".

Mürşid huzurunda dara dumağa
Dara durup hakka boyun vermeye
Muhabetten geçip hırka giymeye
Çar pareden derviş Şalın var mıdır?

Pir Sultan'im senin derdin değilmez
Derdin olmayanlar derde duş olmaz
Rehbersiz Mürşidsiz yollar açılmaz
Mürşid eteğinde elin var mıdır?⁴⁹

* * * * *
Rehberin var ise olursun insan
Rehberin yok ise kalırsın hayvan
Arasât gününde açılır meydan
Açılan meydanda rehber isterler

Mürşidin nazarı müşkülü seçer
Kâmil olan tâlib sıratı geçer
Can kuşu kafesten âkibet uçar
Tenden uçan candan rehber isterler

Tarikat babına girmek dilersen
Hakikat güllerin demek dilersen
Erenler sımna ermek dilersen
Sır ile pinhandan rehber isterler⁵⁰

Hacı Bektâş Velî Makalatı Gaybiyye'de; "Hz. İsa'nın şöyle buyurduğu nakledilmektedir. "Her kim iki kere doğmazsa gökteki ulvî âleme(melekût) erişemez". (Yuhanna incili 3 bab) Yüce Allah'ın biri nurdan diğeri karanlıktan iki deniz yarattığına ve bunların arasına bir ara bölge(berzah) koyduğuna ve bunların birbirleriyle karışmasının mümkün olmadığına dair: Bunlar bir kandilde birbirine karışmayan su ile yağ gibidirler. Peygamberler, evliyâlar, takva sahibi olan ve temiz insanlar ışık(nur) denizinde; müşrikler, şeytanlar ve nefisler karanlık denizindedirler ki, birbirine karışmazlar. Bunun kanıtını Kur'an'ın şu ayetinde bulmaktayız: "Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmamak üzere salıverilmiştir. Aralarında bir engel vardır; birbirinin sınırını aşamazlar". Yani iki deniz bir yerde birbirine kavuşur ama her iki denizin arasında Allah'ın kudretiyle bir engel, bir perde konulmuştur⁵¹.

Sanat ve meslek öğretmen veya usta olmadan öğrenilemez. Allah'ı tanıma ise bunlardan daha zordur ve işlerin en değerlisidir, her şeyin üzerindedir. Bu işin de bir ustası olmadan kendiliğinden öğrenilmesi mümkün olmaz. Yüce Allah büyüklüğü ile bu önemli iş için de ustalar buldu, öğretmenler gönderdi. Peygamberler ve evliyâlar bu işin öğretmenleridirler. Demek ki o hazretler olmadan bu iş başlanamaz. Öğretmensiz öğrenmek pek nadir mümkün olur. Nadir ise hüküm taşımaz⁵². "Soya sopa rağbet etme. Daima ismin az söylensin. İlk önlerde kendi adını yazma⁵³".

⁴⁹ "Pir Sultan Abdâl", Milliyet Yayınları s.327

⁵⁰ "Pir Sultan Abdâl Bütün Şiirleri", Milliyet Yayınları s.161

⁵¹ Makalat-ı Gaybiyye s.51

⁵² Makalat-ı Gaybiyye s.57

⁵³ Makalat-ı Gaybiyye s. 64

Sonuç

Bektâşîliğin inanç kaynağı Kur'ân ayetleri, Hz. Muhammed'in uygulamaları, batını yorumlarını paylaştığı Hz. Ali'nin kibâr-ı kelâmlarıdır. Daha sonra bu manevi emanetin devamı olan 12 imamların, Ahmet Yesevî'nin, Hacı Bekâş Veli'nin, Balım Sultanın uygulamalarıdır. Amacı kâmil insan yetiştirmektir. İnsan Allah'ın yarattığı en mükemmel varlıktır ve onun tecelligâhidir. İnsan-ı kâmil kâinatın özeti âlem-i kübradır. Dış görünüşü yani, zahiri ile halk, batını ile Hak'tır. Madde âlemi ise insanın yaşayabileceği ortamın alt yapısıdır. İnsan-ı Kâmil Kur'ân-ı Nâttır. Bütün insanların ruhen yücelmesi için yaratılışı gereği, bilkuvve kişide bu özellikler vardır. Ortaya çıkması ise önce Allah'ın izni, sonra kâmil bir mürşidin seyr-i sülûkundan geçmesi ile mümkündür. Mürşid mânâ insanıdır, dâvâ ve intikam insanı değildir. Çünkü din ile kin bir arada olmaz. Kur'ân-ı Kerim'in Maide suresinde kısasla ilgili ayetlerde bile yine "kim bağışlarsa günahlanna perde olur" denilmektedir. Bektâşîlik ahiretten dünyaya açılan penceredir.